

Gerontologi i uddannelserne- med særligt fokus på Danmark og Norge

En finsk survey har kortlagt undervisningen i gerontologi i Norden og viser, at der er langt igen. Udviklingen i de danske og norske forhold gennemgås her

Burde alle institutioner, som tilbyder sundheds- og socialfaglige uddannelser i Danmark og Norge, ikke have en eksPLICIT målsætning om at prioritere ældreomsorg i disse uddannelser, eftersom vore befolkninger i stigende grad ældes? Jo ældre mennesker bliver, jo større sandsynlighed har vi for at få sygdomme og brug for hjælp fra forskellige social- og sundhedsprofessionelle for at kunne få en hverdag til at fungere: i eget hjem, på hospitalet, i sundhedscentre, på plejecentre, på hospice mv. (Liveng 2009). Dette til trods for at langt de fleste ældre klarer sig selv i hverdagen; i livet. Det er derfor relevant at kvalificere såvel social- og sundhedsuddannelserne som professionspraksisserne inden for ældreområdet.

Gerontologisk undervisning på universiteter og University Colleges i Norden udviklede sig langsomt i 70'erne, 80'erne og 90'erne. Det første gradsgivende program blev lanceret i 1991 på Universitetet i Jyväskylä, Finland, både på bachelor- og masterniveau. Siden 2000 er der sket en ekspansion i tilbud og antal studenter her, især de sidste fem år (Hietanen et al. 2009).

I Danmark og Norge begyndte denne udvikling sent. I 1984 viste Dyrholm, at der var behov for et uddannelsesmæssigt løft inden for det gerontologiske område i Danmark, at indsatsen skulle ske både på grund- og efteruddannelsesniveau samt gennem kvalificering af undervisere på de forskellige uddannelser, der uddanner til arbejde med ældre mennesker. Hun viste, at der dengang stort set ikke blev undervist teoretisk i gerontologi på de mellemlange videregående uddannelser (Dyrholm 1984). Hvordan ser det ud nu, 25 år efter?

Et nordisk kortlægningsarbejde

Støttet af WHO's initiativ Healthy Ageing gennemførte forskere fra The Finnish Centre for Interdisciplinary Gerontology ved Jyväskylä Universitet i 2008 en survey, udfærdiget som en rapport, *Higher education in gerontology in the Nordic countries* (Hietanen et al 2009). Her undersøgte de omfanget og karakteren af gerontologi i mellemlange og lange videregående uddannelser. 47 universiteter og 92 øvrige uddannelsesinstitutioner deltog.

Rapporten repræsenterer den første omfattende survey om gerontologi i de

mellemlange og lange videregående sundheds- og socialfaglige uddannelser i Norden. Forfatterne angiver, at der var en 100 % responsrate fra institutionerne, men det kan se ud som om, nogen tilbud i Danmark og Norge ikke er inkluderet. Rapporten koncentrerer sig om kurser på bachelor-, diplom og masterniveau (kandidat), som eksPLICIT er udbudt i gerontologi eller har en gerontologisk orientering. Vi vil i det følgende redegøre for hovedtræk i rapporten og supplere med tiltag, som ifølge vores kendskab er kommet til, siden rapporten blev udført.

Udbredelse

Rapporten fokuserer på institutioner, som modtager statsstøtte og udbyder uddannelse af gerontologisk relevans inden for sundhedsvidenskab, pædagogik, samfundsvidenskab, psykologi, medicin og idrætsvidenskab. Herunder regnes også institutioner, som udbyder teknologisk uddannelse med kurser, som retter sig mod såkaldt omsorgsteknologi knyttet til ældre med brug for hjælp. Rapporten gør dog meget lidt ud af at definere begrebet gerontologi med undtagelse af en indledning til selve

Den finske rapport viser, at antallet af studerende i gerontologi på master/kandidatniveau er ganske lavt i Norden

spørgeskemaet, som blev distribueret til uddannelsesinstitutionerne. Her står: *The concept Gerontology is defined as the provision of education with a focus on ageing. The focus may be, e.g., biological, social or psychological or may concern various issues of health in old age (e.g. gerontological nursing) or gerontechnology* (Ibid., appendix 2, s.59). I denne definition inkluderes også geriatrisk medicin under forudsætning af, at undervisningen gives på et klart defineret kursus i grunduddannelserne til studenter i medicin, sygepleje, fysioterapi og andre sundhedsfaglige uddannelser.

Rapporten viser, at 31 universiteter og 60 University Colleges i Norden har undervisning i gerontologi. Større eller mindre kurser på bachelor- og master-niveau er udbredt, men antallet af programmer, som har en gerontologisk hovedorientering, er ganske få og har relativt få studenter. Programmer inden for gerontologi på ph.d.-niveau er ikke medtaget i den finske survey, og disse finder sted mange steder i alle de nordiske lande. Herværende artikel koncentrerer sig ej heller om gerontologi på ph.d.-niveau – en sådan kortlægning er et større arbejde, som med fordel kunne gennemføres, for at få overblik over hele gerontologifeltet i uddannelsesregi.

Uddannelsesniveauer

Rapporten finder 23 kurser i gerontologi på bachelorniveau med majoriteten på University Colleges; alle i Finland og Sverige. De fleste kurser har en social- eller samfundsaglig profil og giver 23-75 ECTS-points. Rapporten præciserer, at surveyen antagelig ikke opfanger alle tilbuddene i de nordiske lande, hvilket må ses i forlængelse af, at der kun medtages eksplicitte udbud i gerontologi. Omfanget af gerontologisk undervisning i de ordinære grunduddannelser i sundheds- og socialfag, som ligger implicit i

undervisningen i selve uddannelsen, undersøges fx ikke. Ligeledes har de mellemlange videregående professionsbacheloruddannelser i Danmark og Norge fået modulopdelte nationale studieordninger, siden surveyen blev gennemført, hvor det umiddelbart ser ud til, at gerontologi (herunder geriatri) har fået bedre betingelser. Der er derfor stadig et vigtigt kortlægningsarbejde at udføre.

I Danmark og Norge har man satset på efteruddannelser i gerontologi, eller som det ofte benævnes i Norge, *Videreuddanning i aldring og eldreomsorg*. I surveyen optræder 33 sådanne programmer; syv på universiteter og 26 ved University Colleges. På universitetsniveau er der ét i Norge (som siden surveyen er gennemført, er steget til tre) og de resterende seks i Sverige. På University Colleges er seks af udbuddene i Danmark (diplomuuddannelser), 12 i Norge (som siden er steget til 16) og otte i Sverige.

Ifølge rapporten er der på universitetsniveau tre master/kandidatuddannelser i gerontologi eller med aldring som hovedorientering i Finland, tre i Sverige, to på Island og én fælles nordisk (Finland, Sverige, Island), men ingen i Danmark og Norge. Her har rapporten ikke medtænkt Master i rehabilitering ved Syddansk Universitet, som dog kun har lidt fokus på gerontologi. Ej heller Master i Humanistisk Palliation, som blev igangsat ved Aalborg Universitet i 2011. Ved andre højere uddannelsesinstitutioner rapporteres tre udbud i Sverige og tre i Norge men ingen i Danmark. Mindst et tilbud ved University College Gjøvik er etableret i Norge, siden rapporten blev skrevet. Et andet vigtigt tilbud, som rapporten ikke har med, kan også nævnes, nemlig et fælles europæisk tilbud (EuMaG); først etableret ved Vrije University i Amsterdam i 2001,

Artiklen viser, hvordan gerontologi er lavt prioriteret i uddannelser på bachelor-, diplom- og master-niveau (kandidat) i primært Danmark og Norge. Der tages udgangspunkt i et nordisk kortlægningsarbejde, som blev gennemført i 2008. Dette suppleres med danske og norske aktiviteter, som er kommet til, siden surveyen blev gennemført. Der argumenteres for, at et nyt kortlægningsarbejde er nødvendigt, gerne med fokus på professionsbachelor-uddannelserne.

Stinne Glasdam er Forsknings- og udviklingskonsulent, ph.d., cand. cur., Videnscenter på Ældreområdet-Gerontologisk Institut, Professionshøjskolen Metropol. stgl@phmetropol.dk
Frode Fadnes Jacobsen er professor og forskningsleder, Senter for Omsorgsforskning - Vest, Høgskolen i Bergen. ffj@hib.no

Umiddelbart har sundheds- og socialuddannelserne i disse år tilsyneladende en lille prioritering af undervisning, som relaterer sig til aldring og ældre mennesker, ikke mindst i Danmark og Norge

men nu udbudt i 22 europæiske lande, deriblandt Danmark og Norge (Rijsselt et al. 2007). Den finske rapport viser endvidere, at antallet af studerende i gerontologi på master/kandidatniveau er ganske lavt i Norden.

Gerontologi i uddannelserne på master/kandidatniveau ser alt i alt ud til at være i fremgang i Norden, om end langsomt.

Dette synes dog ikke bare som et nordisk, men mere som et internationalt fænomen. I Latinamerika var der i 2007 ti masterprogrammer i gerontologi; fire i Brasilien, to i Argentina, og et i hvert af landene Uruguay, Peru, Cuba og Colombia; de fleste af disse med en kort historie (Bos et al. 2007). I Oceanien er udbuddene ligeledes relativt få (Russel et al. 2007). Ligeledes findes der få, men relativt udviklede og eksklusive gerontologi uddannelsesstilbud på post-bachelorniveau i Israel. De er kendetegnet af en stigende akademisering i nært samarbejde med praksisfeltet og består af to mastersudbud med mulighed for efterfølgende ph.d.-forløb. Studierne er målrettet lederstillinger inden for ældreomsorg (Carmel & Lowenstein 2007). USA fik de første gerontologi programmer på masterniveau i 1967 og mindst 57 universiteter udbyder disse uddannelser i dag.

Doktorgradsprogram (ph.d.) begyndte i 1989, og for tiden har de 9 udbud i gerontologi (Haley & Zelinski 2007). Andre forskere peger på mindre positive sider ved USAs gerontologisatsning: I 2002 havde 58 % af bacheloruddannelserne inden for sygepleje ingen stabsmedlemmer med specialisering i ældreomsorg; kun 4 % af bachelorprogrammerne havde fritstående kurser, som var relateret til ældreomsorg/gerontologi og kun 1 % af landets praktiserende sygeplejersker havde en gerontologisk eller geriatrik specialisering (Kovneret al 2002).

Visioner

Hvis vi ønsker, at de unge nyuddannede professionsbachelorer skal interessere sig for gerontologi og ældreomsorg i vores samfund, og hvis vi ønsker videreuddannelser på master-, kandidat- og siden ph.d.-niveau inden for gerontologi, må de studerendes interesse herfor og spiren hertil nødvendigvis lægges på bachelorniveau på professionsuddannelser og universiteter.

Umiddelbart har sundheds- og socialuddannelserne i disse år tilsyneladende en lille prioritering af undervisning, som relaterer sig til aldring og ældre mennesker, ikke mindst i Danmark og Norge, som i den finske survey viser dårligere uddannelsesstilbud på dette områ-

de end resten af Norden. Der savnes en systematisk kortlægning af undervisning i og omkring aldring og ældre mennesker mhp. at styrke dette område i uddannelserne. Det er nødvendigt, både for at kunne kvalificere ældreomsorgen i de nordiske velfærdsstater og for at kunne opruste det gerontologiske felt videreuddannelsesmæssigt. Der er brug for en kortlægning med bred repræsentation. På sigt vil dette også kunne styrke fokus på aldring og ældre mennesker, både som et interessant og attraktivt klinisk arbejdsområde og et interesseområde i forsknings- og udviklingsopgaver.

Derfor har Videnscenter på Ældreområdet-Gerontologisk Institut, University College Metropol i Danmark og Senter for Omsorgsforskning Vest, University College Bergen i Norge, sat sig for gennem et samarbejde at begynde et sted, nemlig med at kortlægge undervisning i og omkring ældre mennesker i hhv. sygeplejerskeuddannelsen, radiografuddannelsen, ergoterapeutuddannelsen, fysioterapeutuddannelsen og socialrådgiveruddannelsen i hhv. Danmark og Norge samt i vernepleieuddannelsen i Norge mhp. at se vægtningen af ældre mennesker i disse to landes uddannelser og vurdere, hvordan det

MODELFOTOS FRA VENSTRE: WILLI HANSEN, ANNE LEONORA BLAAKILDE

afspejler behovet for den arbejdskraft, som uddannelserne uddanner til inden for ældresektoren. Dette formål vil vi søge at nå via tre veje:

- 1 Kortlægge og sammenligne uddannelsernes vægtning af undervisning i og omkring aldring og ældre mennesker i Danmark og Norge både i forhold til antal af lektioner og indhold i undervisningen
- 2 Kortlægge og sammenligne andelen af klinisk undervisning (praksis) inden for ældreomsorgen (såvel primær som sekundær sundhedstjeneste) i forhold til samlede antal kliniske undervisning (praksisser) i uddannelserne i hhv. Danmark og Norge
- 3 Kortlægge og sammenligne, hvor stor en andel af underviserne har specialiseret/videreuddannet sig inden for ældreomsorgen, og hvor stor en andel af underviserne har klinisk professionserfaring inden for ældreområdet og hvor lang en erfaring.

Drømmen er endvidere at finde en svensk samarbejdspartner, så denne afdækning kan gælde hele Skandinavien. Lige nu venter vi på økonomisk støttemulighed for at få et sådant projekt i gang.

Referencer

Bekendtgørelse af sundhedsloven (2008), LBK nr. 95 af 07/02. København: Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse

Bos, A et al (2007). Gerontology-specific graduate programs in Brazil and Colombia. *Gerontology & Geriatrics Education*, Vol. 27(3):65-77

Carmel, S & Lowenstein, A (2007). Addressing a nation's challenge: Graduate programs in gerontology in Israel. *Gerontology & Geriatrics Education*, Vol. 27(3):49-63

Deschodt, M et al. (2009). Gerontological care in nursing education programmes. *Journal of Advanced Nursing* 66(1): 139-148

Dyrholm, I-L (1984). Uddannelse på ældreområdet. Hvem skal undervises? Hvem skal undervise? *Ugeskrift for Læger*;147(8);740-743

Haley & Zelinski (2007). Progress and challenges in graduate education in gerontology: the U.S. experience. *Gerontology & Geriatrics Education*, Vol. 27(3):11-26

Hietanen, H & Lyyra, T-M & Parkatti, T & Heikinen, E (2009). *Higher education in gerontology in the Nordic countries*.
<http://t2.ntools.no/inc/img/survey.pdf>

Kovner, CT & Mezey, M & Harrington, C (2002). Who cares for older adults? Workforce implications of an aging society. *Health Affairs* Vol. 21(5):78-89

Liveng, A (2009). Pleje af ældre som lavpres-tigearbejde for sundhedsprofessionelle

Glasdam, Stinne, Esbensen, Bente Appel (Red.). *Gerontologi. Livet som ældre i det moderne samfund*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck: 105-119

Rijsselt, RJT (2007). European initiatives in postgraduate education in gerontology. *Gerontology & Geriatrics Education*, Vol. 27(3): 79-97

Russell, C et al. (2007). Postgraduate education in gerontology in the Asia-Oceania Region. *Gerontology & Geriatrics Education*, Vol. 27(3): 99-111

Se mere om uddannelser side 16 og 18